

découvreurs portugais (GEO, № 333).

Існує значна кількість інших аргументів, що актуалізуються у сучасному французькому публіцистичному дискурсі залежно від умов конкретної комунікативної ситуації. До решти чинників публіцистичного дискурсу належать також характеристики автора та потенційного або реального адресата, що є імпліцитно або експліцитно актуалізованими у контексті.

Висновки. Аналіз матеріалів сучасної французької преси як окремого типу дискурсу зумовлює вивчення їхніх мовних та позамовних складників. Сучасному французькому публіцистичному дискурсу притаманна складна структурно-тематична насиченість, жанрова диференціація, різноманітність комунікативної організації та аргументації. Перспективним є більш детальне вивчення комунікативних чинників різних типів французького публіцистичного дискурсу (інформативного, наративного, дескриптивного, аргументативного тощо).

Л і т е р а т у р а :

1. Карпенко В. О. Газетні жанри як комунікативні форми журналістики: Текст лекцій для студентів Інституту журналістики з курсу “Основи професійної комунікації” / Віталій Опанасович Карпенко. – К.: Інститут журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2002. – 30 с.
2. Зоріна Ю. В. Проблема співвідношення емоційного та експресивного / Ю. В. Зоріна // Слов'янський вісник: Зб. наук. пр. Серія “Філологічні науки”. – Вип. 7. – Рівне: РІС КСУ, 2007. – С. 101–104.
3. Ilie C. Question – response argumentation in talk shows / C. Ilie // Journal of Pragmatics. – 1999. – V. 31. – № 8. – P. 975–999.
4. Roulet E. Une approche discursive de l'hétérogénéité discursive / E. Roulet // Etudes de langue appliquée. – 1991. – № 83. – P. 117–130.

Д ж е р е л а і л ю с т р а т и в н о г о м а т е р и а л у :

1. Ça m'intéresse, № 307, № 332.
2. ELLE, № 2819.
3. GEO, № 333.
4. Le Monde, № 19462, №19762.
5. L'illustré, № 27.

Грошко Т. В.

Буковинська державна фінансова академія

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Мовець, створюючи слово, використовує дві мисленнєві операції: 1) від конкретного чуттєвого образу до абстрактного уявлення, 2) від конкретизації структури поняття до залучення слова до мовленнєвих відношень, набуття ним конкретного й абстрактного (класифікаційного) значення.

За словами О. С. Кубрякової, ономазіологічний підхід розглядає “ословлювання” світу, існування його окремих частин як номінативну діяльність [6, 36]. Згадуючи про “ословлювання світу”, не можна не згадати про мовну картину світу. Мовна картина світу – представлення предметів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації

дійсності в етносвідомості [5, 346].

Мета статті – проаналізувати вторинне знакопозначення в структурі спеціального дискурсу.

Термін “номінація” належить до числа багатозначних, тому його актуальність дуже важлива зараз. Він може вживатися у динамічному, означаючи процес найменування, й у статичному аспектах, означаючи результат, власне найменування.

Ономасіологія досліджує співвідношення мовних номінативних засобів з фактами об’єктивної дійсності, де функціонує певна мова, звертаючи увагу на особистісний та соціальний аспекти процесів найменування, на ставлення суб’єкта номінації до об’єкта, що іменується, а також розглядає вплив на найменування соціального досвіду індивіда та мовного колективу.

У тісному вживанні номінація розуміється як позначення предметів за допомогою окремих слів чи словосполучень. У цьому виявляється етимологічне значення терміна: лат. *nominatio* – “найменування, надання імені”. Оскільки завжди іменували перш за все предмети та особи, то номінація пов’язувалася з позначенням субстанціальних об’єктів. Тому проблема номінації розглядалася переважно на прикладах іменників, а саме із власними назвами.

Також термін “номінація” може вживатися для позначення звукового комплексу, за допомогою якого відбувається позначення.

Під терміном “номінація” науковці визначають “процес утворення мовних одиниць, що характеризуються номінативною функцією, тобто служать для називання й розчленування фрагментів дійсності та формування відповідних понять про них у формі слів, словосполучень, фразеологізмів та речень”. При визначенні цього терміна акцентуються два підходи: один – зосереджений на кінцевому, результативному етапі номінативних процесів – утворенні номінативних одиниць; інший – наголошує на процесуальному характері номінації. Підкреслюється й третя точка зору, відповідно до якої номінація є як процесом, так і результатом найменування, під час якого мовні елементи співвідносяться з позначуваними об’єктами. У цьому контексті слушною є думка Т. К. Черемухіної, яка зазначає, що дослідження номінації як процесу взаємовідношення предмета (поняття, денотата) з іменем може розглядатися на двох рівнях мовленнєвої діяльності: 1) співвідношення денотата з іменем, яке існує для його позначення у системі (мовна номінація); 2) вибір у кожному конкретному акті мовлення такої назви з числа потенційно можливих у системі, яка здатна найбільш ефективно реалізувати намір мовця (мовленнєва номінація). Ю. І. Євтушевський при цьому підкреслює ще й третій можливий рівень розгляду номінативних процесів: номінація, яка реалізується при вивченні механізмів та моделей утворення оказіональних найменувань та таких, що характеризуються появою нових значень, розширенням семантичної структури наявних у мові номінативних засобів. Висловлюється також і думка про те, що номінація – це закріплення за певним фактом чи подією, що виділяються з дійсності, окремого мовного засобу як їхнього знака, знака певної мови, її системи.

У лінгвістиці розрізняються первинна і вторинна номінації [9, 386]. Первинна номінація передбачає найменування мовцем об’єктивного світу, перетворення фактів дійсності у знаки й надбання людей внаслідок їхнього переходу у факти системи мови, у значення та категорії, що відображають соціальний досвід носіїв мови. Вторинна номінація – використання для найменування фонетичної форми одиниці, яка вже існує у мові [10, 336]. Р. Г. Попович дійсно підтверджує безперечність того, що мовна

номінація утворює той фундамент, на якому базується комунікація [91, 1]. В основі номінації лежить взаємозумовленість лексико-семантичної системи мови та фактів дійсності. У значеннях мовних одиниць відображена ідеальна форма існування предметного світу, його властивостей та відношень. Семантика мовної одиниці, за словами А. Е. Левицького, – це властивість, яка пов’язує її з позамовним світом як дійсності (референтне, денотативне значення), так і мислення про неї.

Вважається, що апарат вторинної номінації – гнучкий універсальний інструмент номінативної діяльності, за допомогою якого людина може не тільки позначати нові сторони або нові аспекти розгляду фрагментів дійсності, але й виражати найсуттєвіші їхні подробиці, що пояснює активність вторинної номінації у мові та її закономірне існування [4, 32]. Наведемо наприклад вторинної номінації в структурі спеціального дискурсу: The Treasury’s schedule of financing this week included Monday’s regular weekly auction of new three- and six-month bills, an auction of four-week bills on Tuesday and an auction of 10-year inflation-protected securities on Thursday [12].

Під номінацією, О. С. Кубрякова розуміє процес вибору із словникового складу мови лексичних засобів, що задовольняють задум мовця, тобто таких слів, фразеологізмів та стійких словосполучень, значення яких відповідає особистісним значенням мовця. Вище зазначене розуміння номінації розглядається в контексті психолінгвістичних досліджень, що протиставляють номінацію і синтаксис як альтернативні механізми мовотворення.

В умовах конкретних комунікативних ситуацій відбувається ідентифікація одиничних, дискретних об’єктів, що є суб’єктами чи об’єктами параметрами мовленнєвого акту, при якому здійснюється референція поняття, закріпленого в значенні мовного знака, на конкретний предмет, ознаку, властивість, відношення. Цей процес О. С. Кубрякова також називає номінацією, причому під категорію номінації підводяться найрізноманітніші явища – реалізація як теми, так і реми висловлення, ідентифікація суб’єкта поруч із атрибутивними, обставинними та іншими ознаками.

Засоби номінації фіксують, закріплюють у своєму значенні узагальнений образ, що складається на основі поодиноких об’єктів. У разі відсутності в словниковому складі мови лексем, що задовольняють комунікативні наміри мовця, утворюються нові номінативні одиниці за словотворчими, синтаксичними моделями узуального типу.

Отже, номінація, описана О. С. Кубряковою є механізмом, що створює мову, тобто “висловлювання” на рівні внутрішньої мови найяскравішого фрагмента ситуації, відображення особових значень мовця, яке ґрунтується на його комунікативних намірах й далі реалізується в зовнішній мові в предикативних структурах. При цьому наявним є або носій ознаки, аргумент повідомлення – тематична частина, або ознака, предикат висловлювання – його рематична частина. Таким чином, зазначений тип номінації може бути зведений не до чотирьох, а до двох моделей. Категорії первинність і вторинність для опису номінації як механізму створення мови не є релевантними.

Номінація, за визначенням В. Г. Гака, – це “процес та результат найменування, при якому мовні елементи співвідносяться з об’єктами, які вони позначають” [2, 317]. Розглядаючи мову як цілеспрямований засіб, В. Г. Гак стверджує, що кожний мовний елемент виконує основну функцію, для здійснення якої він був створений і, відповідно, для вираження кожної функції у мові існує основний засіб. Цю основну функцію С. Курилович також називає первинною; вона властива мовному елементові як елементові системи. Форму, яка використовується у своїй первинній функції для

позначення певного об'єкта за певних умов, кваліфікуємо як первинну, або пряму номінацію. Однак унаслідок мовної асиметрії та сама форма може вживатись для позначення інших об'єктів. Певний об'єкт, у свою чергу, може отримувати інше найменування. Так виникають у семасіологічному аспекті вторинні функції, а в ономасіологічному – вторинні чи непрямі номінації [2, 322].

Досліджуючи процес зміни найменування при вторинному знакопозначенні, В. Г. Гак використовує поняття повторної номінації. Під ним дослідник розуміє найменування уже раніше позначеного у даному контексті та відомого співрозмовникам денотата [2, 524].

В. М. Телія також вживає термін вторинна номінація, під якою розуміє процес використання номінаційних засобів мови у новій функції називання. Вторинна номінація, на думку дослідниці, відображає погляд на дійсність через уже втілені у мовній формі поняття, а також крізь призму прагматичної інтенції мовців [11, 221].

М. М. Полюжин у монографії “Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення” виділяє первинну номінацію – мовну лексичну номінацію та вторинну номінацію – дискурсивну лексичну номінацію [7, 187]. Діяльність мовця (перехід від значення до форми його вираження) та слухача (перехід від форми до значення) утворюють нерозривну єдність: номінативна функція мови тісно пов'язана з її комунікативною та когнітивно-пізнавальною функціями [5, 346]. Номінативна одиниця має діяльнісний, творчий характер, бо номінація завжди відбувається в межах мовленнєвої діяльності, в процесі взаємодії носіїв мови з позамовним середовищем.

Ми надаємо перевагу терміну вторинна номінація, адже вторинність полягає у тому, що в процесі номінації використовується лексема – зовнішня оболонка слова, яка раніше вже брала участь у комунікативних актах. Тому вторинна номінація, за нашими спостереженнями, – це відтворення первинного найменування об'єкта дискурсу іншими номінаційними одиницями з новою метою.

Теорія дискурсу, ідея якого закладена ще в середньовічній риторичі та теорії актуального членування, розробленої Празьким лінгвістичним гуртком, знаменує собою новий етап у дослідженні мови, його комунікативних властивостей і є логічним продовженням теорії речення як наступної ланки по відношенню до теорії слова:

дискурс ← теорія тексту ← теорія речення ← теорія слова.

Завдяки вторинній номінації вимоги науково-технічного прогресу і соціальні зрушення створюють номінаційний вакуум у термінологічних словниках усіх галузей науки і техніки, у різноманітних сферах побутової лексики. Цей вакуум заповнюється шляхом створення нових слів, деривації, словоскладання та словоскорочення, запозичень.

Висновки. Вторинна номінація має місце в будь-якому дискурсі. У когнітивному аспекті номінація розглядається як процес і як результат на наступних рівнях: 1) при дослідженні мовотворчих механізмів; 2) при аналізі функціонування номінативних одиниць у мові як засобів ідентифікації; 3) при вивченні механізмів і моделей утворення нових найменувань – оказіональних і таких, що стають фактами словникового складу мови.

Л і т е р а т у р а :

1. Типи номінації в спеціальному дискурсі // Мова і культура. (Новий журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2008. – Вип. 10. – Т. V (105). – 328 с.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 763 с.
3. Журавлев В. К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции / В. К. Журавлев. – М.: Наука, 1982. – 328 с.
4. Волкова Т. Я. Концептуальний апарат і структурно-семантичні та генетичні особливості термінології англійського літературознавства: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Т. Я. Волкова. – Одеса, 2002. – 19 с.
5. Кубрякова Е. С. Ономазиология / Е. С. Кубрякова // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 345–346.
6. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1986. – 158 с.
7. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразования / Е. С. Кубрякова // Языковая номинация: Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С. 153–247.
8. Полужин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення / М. М. Полужин. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 240 с.
9. Тараненко О. О. Номінація / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Українська Енциклопедія, 2000. – С. 385–387.
10. Телия В. Н. Номинация / В. Н. Телия // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [Гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Большая советская энциклопедия, 1998. – С. 336–337.
11. Телия В. Н. Вторичная номинация и ее виды / В. Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований / [Под ред. Б. А. Серебренникова]. – М.: Наука, 1977. – С. 129–221.
12. Wachovia Is Latest Bank to Buy Back Securities // Електронний ресурс: www.nytimes.com

*Довбня І. П.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

**ДЕНОТАТИВНО-СИГНІФІКАТИВНА СКЛАДОВА
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ
У ДІАХРОНІЇ ТА СИНХРОНІЇ**

На початковій стадії розвитку суспільства позамовні реалії фіксувалися мовними засобами відповідно до своїх первинних, прямих, функцій, ознак та характеристик, виділених людиною та покладених в основу найменування предмета чи явища дійсності [6]. Відбір та категоризація таких предметів і явищ здійснюється, на думку О. С. Кубрякової [там само], за антропоцентричним принципом.

Одним із наймасштабніших сегментів позамовної дійсності є категорія простору, зокрема та її частина, що функціонує незалежно від людини, тобто первинний простір. Через загальну спрямованість сучасної лінгвістики на вивчення мовної діяльності крізь призму антропоцентричної теорії мови та у зв'язку із когнітивно-творчою діяльністю людини актуальним є вивчення процесів становлення та розвитку антропоцентричного компонента семантичних просторових систем як ідентифікатора “переживання” об'єктивного простору суб'єктивною свідомістю, а також зіставлення денотативно-сигніфікативної основи лексико-семантичної категорії простору в різноструктурних мовах.

Питання структури лексичного значення слова глибоко дослідженні в працях С. Д. Кацнельсона [5], М. В. Нікітіна [7], Ф. де Соссюра [18] та ін. За спостереженнями М. В. Нікітіна, лексичне значення слова має денотат і сигніфікат, де денотат – це